

PRAMENY K HOSTIVICKÉ HISTORII

Řada D: Katastry

Svazek č. 2

JOSEFSKÝ KATASTR

1785

Část A:

Úvodní kapitoly

Hostivice, prosinec 2015

Tento svazek Pramenů k hostivické historii tvoří tři části:

- A** Úvodní kapitoly
- B** Katastrální obec Hostivice (zahrnuje Hostivici a Jeneček)
- C** Katastrální obec Litovice (zahrnuje Litovice a Břve)

Přepsala Alena Kučerová

Zpracoval a úvod doplnil Jiří Kučera

Údaje z předtištěného formuláře jsou v přepisu uvedeny šedým tiskem.

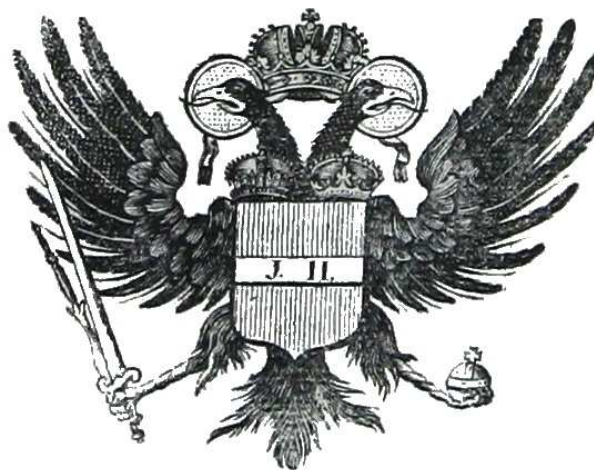
Úvod

Josefský katastr vznikl v 80. letech 18. století a poprvé uvádí přehled všech panských i poddanských pozemků, i když ještě bez katastrální mapy. Slovní popis polohy jednotlivých pozemků obsahuje řadu místních názvů, z nichž některé trvají do současnosti, jiné byly prakticky zapomenuty.

Tato publikace přináší přepis písemného operátu josefského katastru, tedy fasních knih katastrálních obcí Hostivice (s Jenečkem) a Litovice (se Břvemi).

Děkuji 1. oddělení Národního archivu za možnost seznámit se s fasními knihami josefského katastru z území nynějšího města Hostivice.

Jiří Kučera

Historie josefského katastru

Katastr používaný k výběru pozemkovou daní císařovnou Marií Terezií nevycházel z přesného měření půdy a navíc rozlišoval mírou zdanění panské (dominikální) a poddanské (rustikální) pozemky. Císař Josef II. proto přistoupil ke zpracování nového katastru, který se po něm nazývá „josefský“, případně „josefinský“. Práce probíhaly na základě císařova nejvyššího patentu z 20. dubna 1785 o reformě pozemkové daně a vyměření půdy.

Základem nového katastru se staly katastrální obce, nikoliv panství, jak tomu bylo dříve. Vlastníci pozemků – vrchnost i sedláci – přiznávali své pozemky a udávali jejich rozměry. Tyto údaje se zapisovaly do fasních knih, přičemž komise tvořená zeměměřičem a zástupci obce a vrchnosti tyto rozměry při pochůzkách po obci zkontrolovala a zeměměřič z nich vypočítal výměru. Kromě fasních knih vznikaly rovněž fasní archy a především polní náčrty (brouillon). Náčrty se v průběhu doby většinou zničily, zbývající jsou pak uloženy ve státním archivu ve Vídni.

Za plodné pozemky se považovaly pole, louky, vinice a chmelnice a lesy. Ostatní druhy pozemků se zařazovaly do těchto kategorií, takže např. zahrady, pastviny a porostliny byly řazeny k loukám. Plocha rybníků byla vykazována jako orná půda. Neplodné pozemky jako silnice, cesty, potoky, řeky či skály nebyly měřeny. Stejně tak zdanění nepodléhaly pozemky, na kterých stály domy a dvory.

Josefský katastr byl zpracován pro celé území říše v rychlém čase čtyř a půl roku. Vyměření ukázalo výrazně vyšší výměru dominikální půdy a při stejném zdanění panské i poddanské půdy tak dopadla vyšší daňová zátěž na vrchnosti. Po smrti Josefa II. v roce 1790 jeho bratr a nástupce Leopold II. vyšel vstříc šlechtě a platnost josefského katastru ukončil. Od 1. srpna 1793 se používal Tereziánsko-josefský katastr daně pozemkové, který způsobem podle tereziánského katastru zdaňoval půdu, jejíž výměry byly zjištěny josefským katastrem. Vrátilo se tedy rozdílné zdanění panské a poddanské půdy.

Pozdější změny josefského katastru

Pro katastrální obec Hostivice je k dispozici pouze prvotní fasní kniha.

Naproti tomu v Litovicích jsou ve fasní knize založeny i výkazy popisující pozdější změny. Podle výměr zjištěných josefským katastrem se platily daně ještě po zpracování stabilního katastru (v Hostivici se tak stalo roku 1840), ale změny jsou překvapivě zachovány i z doby, kdy již byl stabilní katastr plně používán, a někdy byly zapisovány s velkým zpožděním (to se týká hlavně změn katastru v souvislosti s výstavbou koněspřežní dráhy z Prahy do Lán. Nejnovější změna pochází dokonce až z roku 1875, kdy již probíhala reambulace stabilního katastru.

Písemný operát josefského katastru

Rozdělení katastru do hlavních položeni

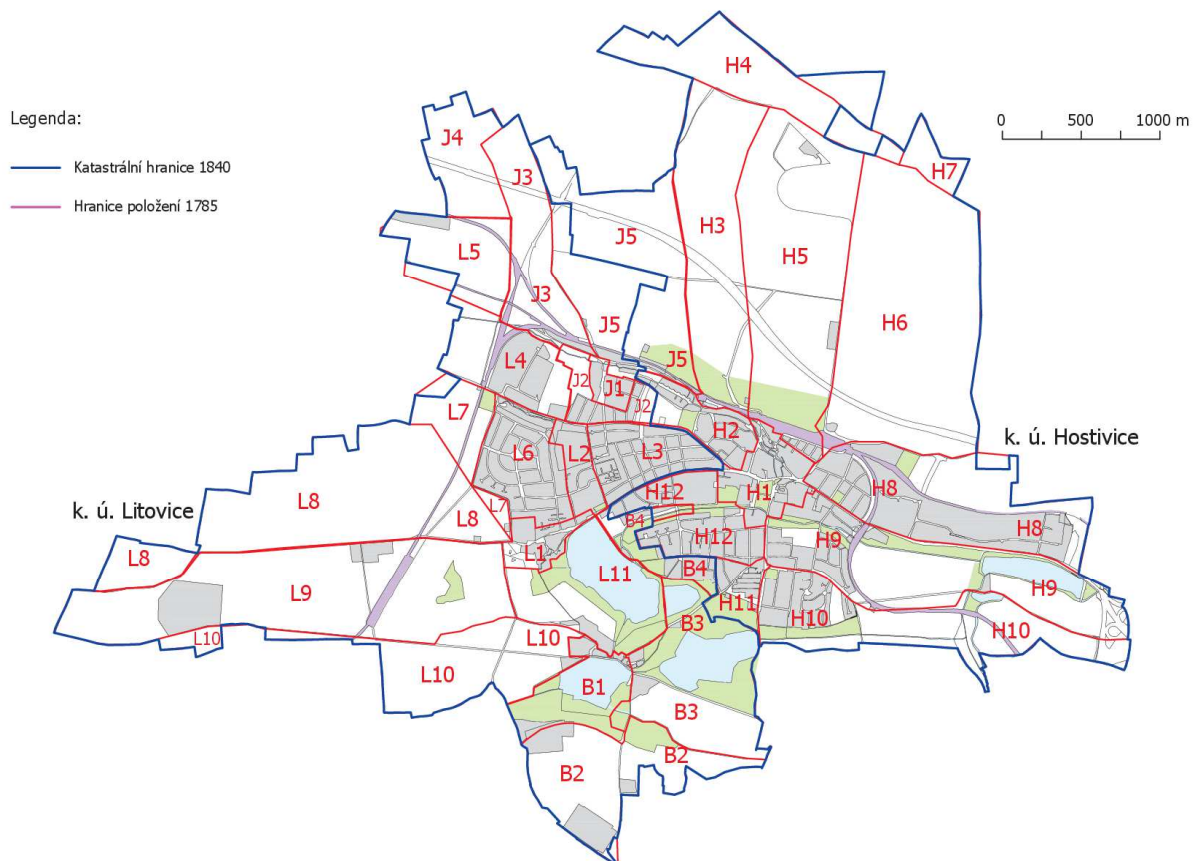
Každé území katastrální obce bylo rozděleno do hlavních položeni označovaných obvykle místními názvy. Některé názvy josefského katastru se objevují i v pozdějším stabilním katastru, vymezení hlavních položeni josefského katastru a místních tratí stabilního katastru však není totožné.

Josefský katastr obsahuje tato hlavní položeni, která jsou znázorněna na následující straně:

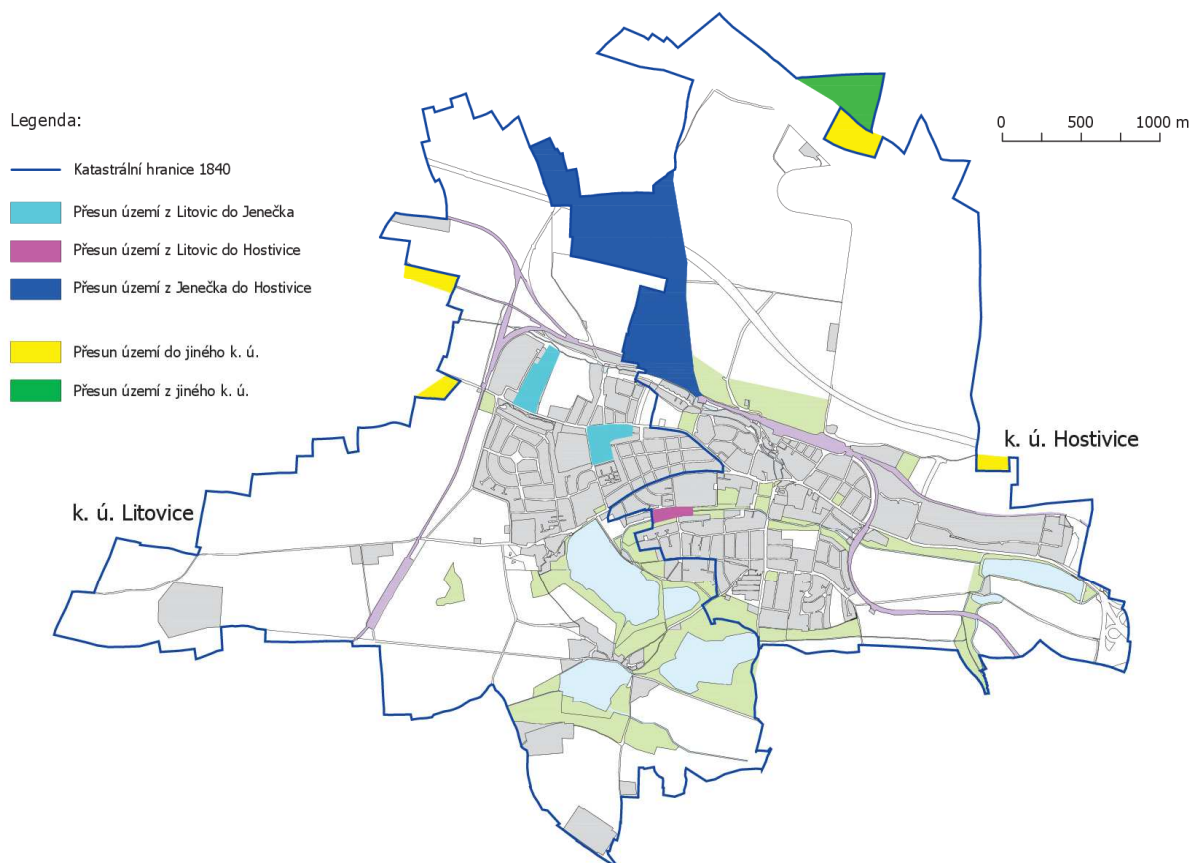
v katastrální obci Hostivice	v katastrální obci Litovice
H Hostivice	L Litovice
1. Místní plac	1. Místní plac obce Litovic
2. U ovčina	2. U splavu
3. U rokle	3. U kaplí
4. Na posvátném	4. (bez názvu)
5. U pražské cesty	5. U chmelnice
6. U úvozu	6. U panské zahrady
7. Na soudním	7. U drah
8. Na fořtě	8. U Litovic
9. U zadní horky	9. U sádek
10. U průhonu	10. U Hájku
11. Na pískách	11. U ovčina
12. Za zahradami	
J Jeneček	B Břve
1. Místní plac	1. Místní plac
2. Nad rybníkem	2. U chajenského rybníka
3. U luk	3. U Krahulova
4. Na klínách	4. U litovského mlýna
5. U dobrovízských hranic	

Pozemky se očíslovaly nejprve v zastavěné části obce a poté postupně po jednotlivých hlavních položeni. V josefském katastru nejsou uvedeny nedaněné pozemky a domy v nich najdeme bez výměry a pouze v případech, kdy řádek s domem uvozuje k němu patřící zahrádku.

Porovnáváním jednotlivých pozemků a jejich vlastníků se stabilním katastrem byly zjištěny některé rozdíly mezi hranicemi katastrálních obcí v josefském a ve stabilním katastru. Identifikované změny zachycuje druhý obrázek, který si však nečiní nárok na úplnost.

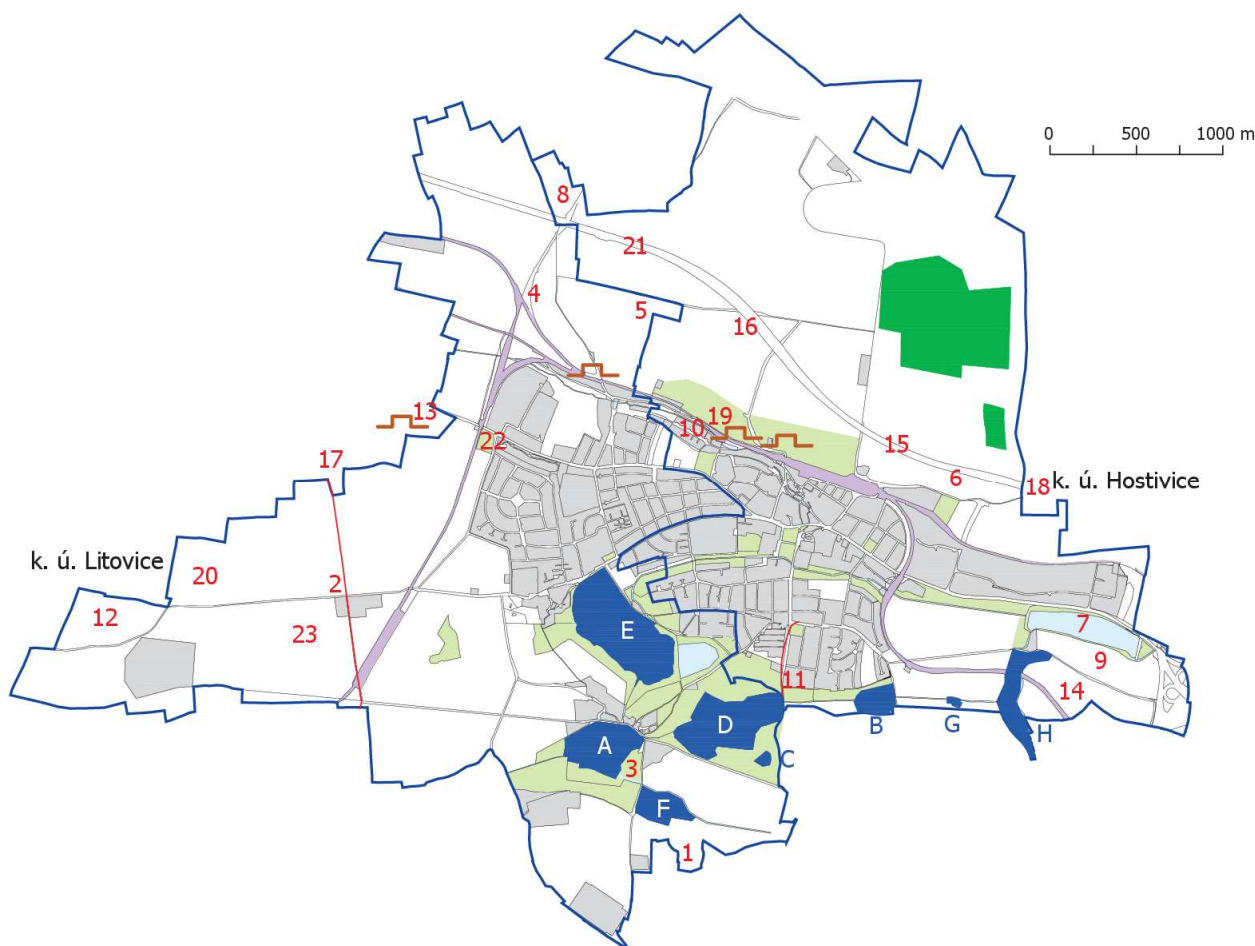
Přehled hlavních položení josefského katastru

Přehled změn katastrálních hranic mezi josefským a stabilním katastrem

Místní názvy použité v písemném operátu

V popisech umístění jednotlivých pozemků se objevuje řada místních názvů, z nichž některé se používají i v současnosti (rybník Nekejcov, vrch Krahulov apod.), jiné jen zřídka, ale jsou známy (zelený kříž, čertovky apod.), nemálo názvů již upadlo v zapomnění (červený kříž apod.). Názvy, které se podařilo lokalizovat, jsou uvedeny v mapě.

Místní názvy

1. Čertovky	12. Rokle
2. Červený kříž	13. Skalka
3. Krahulov	14. Šance
4. Na dolíku	15. Škrábek
5. Na dlouhým	16. Švihlovský
6. Na hrobech	17. Tachlovská cesta
7. Na provázku	18. U dubu
8. Na radlici	19. U hrušky
9. Na rumpále	20. V rybníčkách
10. Panská zahrada malojenečská	21. Valovský
11. Průhon	22. Zelený kříž
	23. Žákovský

Rybníky (modrá plocha)

- A. Břevský
- B. Čekal
- C. Čížek
- D. Kala
- E. Litovický
- F. Nekejcov
- G. Pátek
- H. Peterský

Háje (tmavá zelená plocha)

Lomy (hnědá značka)

Vzhled krajiny podle josefského katastru

Zemědělské hospodaření

Oba katastry byly intenzivně zemědělsky využívány. Největší část výměry tvořila orná půda. Zahrady jsou uváděny v zásadě jen v návaznosti na zástavbu. Louky se nacházely většinou na vlhkých místech kolem potoků a rybníků. Největší pastviny (draha) nacházíme na neúrodných půdách kolem rybníka Kala a na Krahulově.

V Hostivici v místech zvaných dodnes Palouky, dále poblíž Litovického potoka mezi náměstím a smíchovskou tratí a u Jenečka poblíž Jenečského potoka se nacházejí pozemky označené jako palouky. Protože louky a pole se označovaly jinak, šlo o jiný, nejasný způsob využívání.

Vodní plochy a lesy

Josefský katastr zachytil oba katastry ještě před zrušením některých rybníků. Jejich rozmístění je vyznačeno v mapě na předchozí straně tohoto úvodu. Plochu v zástavbě, tzv. místní plac, josefský katastr považoval za neúčinnou a nevyměřoval ji. Nelze tak bezpečně říci, zda se již na návších v Hostivici a v Jenečku nacházely návesní rybníčky. V době vzniku josefského katastru již neexistoval bývalý rybník pod Jenečkem (nyní západní část ulice Za Mlýnem). Pozemek bývalého rybníka jako nazýván malojenečská panská zahrada a existenci rybníka v dřívější době už připomínal jen místní název Nad rybníkem.

Fasní knihy naznačují, že hostivická krajina byla ve druhé polovině 18. století prakticky úplně odlesněna. V celém josefském katastru není pro obě katastrální obce zapsán jediný kus lesa. Nenajdeme zde ani tzv. porostliny, tj. menší pozemky zarostlé mladým lesem. Pouze v Hostivici jsou zapsány dva panské háje severovýchodně od nynějšího hostivického hřbitova, v prostoru, který nyní spadá již do katastrálního území Ruzyně. Umístění obou hájů naznačují zelené plochy v mapě na předchozí straně.

Lomy

Již v době vzniku josefského katastru byly na území Hostivice lomy. Jejich plocha nepodléhala zdanění a nebyla proto měřena, ale podle slovního popisu lze většinu z lomů lokalizovat. Zjištěné lomy jsou vyznačeny v mapě na předchozí straně.

Komunikace

Josefský katastr rozlišoval ve slovním popisu silnice, vozové cesty a pěší cesty. Nejvýznamnější silnici byla silnice karlovarská, v katastru nazývaná Karlsbadská.

Majetkové poměry podle josefského katastru

Porovnáním pozemků josefského katastru s pozemky stabilního katastru bylo zjištěno, že mezi roky 1785 a 1840 nedošlo k zásadnějším změnám v majetkových poměrech. Největší změnou je úbytek selské půdy u rybníka Kaly, kde ve stabilním katastru nacházíme již pouze panskou půdu. V josefském katastru navíc ještě nebyly rozděleny některé selské usedlosti z Litovic – pozemky patřící později odděleným statkům čp. 39, 40 a 41 tak patřily ještě původním usedlostem.

Pro základní vyhodnocení majetkových poměrů v Hostivici a v Litovicích v době tvorby josefského katastru tedy postačí odkázat na navazující svazek č. 3 této řady Pramenů k hostivické historii.

Způsob zpracování podkladů

V částech B a C tohoto svazku jsou uvedeny přepisy fasních knih pro obě katastrální obce. Pro odlišení textů z předtištěných formulářů a ručně psaných záznamů jsou formuláře uvedeny šedým tiskem. Fasní knihy nemají číslované listy, stránkování přepisu však odpovídá členění záznamů v příslušných knihách. Z prostorových důvodů byly na pravých stranách přepisu vynechány sloupce týkající se lesů, které jsou v obou fasních knihách prázdné. V předloze jsou sloupce pro výnosek na jitra a čtverečné sáhy a pro sáhy tvrdého a měkkého dříví.

Ve fasních knihách nejsou uváděna jednotně jména majitelů usedlostí. Odlišnosti typu Frantz/Franc byly sjednoceny, naproti tomu rozdílný zápis jmen typu Jan/Johann byl zachován.

Rozměry pozemků neobdélníkového tvaru jsou ve fasních knihách uvedeny tak, že k jedné délce přísluší více šířek. V případě složitěji tvarovaných pozemků určuje jejich plochu několik délek a k nim příslušných šířek. Všechny tyto údaje jsou v originálu i v přepisech uváděny v řádcích pod sebou.

Převod plošných měř

1 sáh = 1,896 m

1 čtv. sáh = 3,595 m²

1 jitro = 1 600 čtv. sáhů = 0,575 4 ha

Prameny a literatura

Archivní prameny

- Národní archiv, fond Josefský katastr, inv. č. 5644 a 5648

Literatura

- Bumba Jan: České katastry od 11. do 21. století. Nakl. Grada, Praha 2007
- Janotka Miroslav a Linhart Karel: Zapomenutá řemesla – vyprávění o lidech a věcech. Nakl. Svoboda, Praha 1984
- Pekař Josef: České katastry 1654–1789. Historický klub v Praze, 1932, 2. vydání